

TEXT: JAIME PENELA FOTO: MARCO MESINA

Matías Catrileo drömde om att bli agronom. Han brukade ofta berätta om hur han skulle producera mat på ett miljövänligare sätt. Nu gick han fjärde året på agronomprogrammet på universitetet i Temuco. Matías var glad, optimistisk och politiskt aktiv. Han var engagerad i arbetet för sitt folks, mapuchernas, rättigheter. I gryningen den 3 januari i år dödades han, 23 år gammal, av en chilensk polis.

Sorg i Arauco

Mapucher i en stödaktion för de fängslade mapucheindianerna.

– **– DEN DÄR DAGEN HADE VI TÄNKT** göra ett fredligt återtagande av mark, men polisen tog emot oss med skottlossning, berättar en ung mapuche, som inte vågar säga sitt namn av rädsla för repressalier.

Han blev vittne till de ödesdiga händelserna på godset Santa Margarita.

Santa Margarita ligger några kilometer utanför staden Temuco i södra Chile. Det ägs av Jorge Luchsinger, affärsman med rötter i Schweiz. Med ständiga hot och vassa uttalanden har han gjort sig till en ikon för rasismen mot ursprungsfolken. Han kräver hårda tag.

– Indianerna har aldrig arbetat. Mapucherna är rovdjur, de lever av naturen, har ingen intellektuell kapacitet, ingen drivkraft, inga ekonomiska medel, de har ingenting, sa han till medierna för några år sedan.

Det här är polisens version av vad som hände på godset:

Vid halv sju på morgonen den 3 januari tog sig omkring 30 mapucher in på Jorge Luchsingers ägor med avsikt att bränna höbalar. När de upptäckte att polisen var där började de kasta sten och skjuta med gevär, medan de flydde. Polisen svarade med kulor. En av dem träffade Matías Catrileo och orsakade hans död.

Matías död har väckt starka reaktioner. Den har tydliggjort motsättningarna mellan urfolkens organisationer och den chilenska regeringen. Den konflikt som har funnits sedan länge är nu ett öppet sår.

Den 10 oktober i fjol påbörjade fem ma-

FAKTA/Mapucherna

Mapucherna är det största av Chiles ursprungsfolk. De uppskattas till omkring 600 000 personer. Chile har totalt cirka 16 miljoner invånare, varav omkring en miljon tillhör ursprungsfolk.

De flesta mapucher bor i den södra delen av landet, i regionen Araucania, där Temuco är regionhuvudstad. Många mapucher har flyttat till huvudstaden Santiago.

Mapuche betyder jordens folk.

pucher en hungerstrejk. De krävde frihet åt över 50 fängslade mapucher, som de anser är politiska fångar, och ett slut på militariseringen av det område i södra Chile där konflikten pågår. I slutet av januari hade fyra av fångarna avbrutit hungerstrejken. Patricia Troncoso fortsatte, med allvarlig fara för sitt liv, numera är hon inlagd på sjukhus. Hennes hungerstrejk har, liksom Matías död, gjort ett kraftigt avtryck på Chiles politiska agenda.

Arauco var spanjorernas namn för Wallmapu, mapuchernas land. Under århundradena av spansk kolonialism var mapucherna ett självständigt folk, med eget land och ett eget politiskt system. Det var med den chilenska republikens födelse som ursprungsfolket började förlora sin frihet och sin mark.

I slutet av 1800-talet genomförde den chilenska staten militära räder för att utrota mapucherna och erövra deras sista territorium. Sådan är historien. I dag har en ny generation unga mapucher rest sig. De kräver sitt territorium, sin nationalitet och sin självständighet tillbaka.

NÄR CHILENSK PRESS RAPPORTERAR om konflikten sker det ofta med skandalrubriker: "Araucos kalla krig", skriver regeringsvänliga La Nación. "Mapucher förbereder våldsamheter", skriver högertidningen La Tercera. Ursprungsfolksorganisationer jämförs med extremvänstern och man antyder kopplingar till organisationer som baskiska ETA och till islamistiska terrorister.

Unga mapucher konfronterar i dag aktivt den chilenska staten. De använder olika metoder, en del våldsamma. Våldet riktas mot skogsindustrin, markägare och polis. De slår till mot infrastruktur men avser inte att skada människor.

La Coordinadora Arauco Malleco (CAM) är en av de organisationer som har ifrågasatts allra mest av regeringen och medierna. Matías Catrileo tillhörde CAM. Han gick med när han bodde på ett studenthem som enligt polisen fungerar som center för rekrytering till mapucheorganisationen.

En ung mapuchekvinna grips av polis under en demonstration där man kräver att den hungerstrejkande fången Patricia Troncoso ska frigges.

– Vi talar genom att handla. Vi vill uppnå självbestämmande för mapuchefolket och den territoriella kontrollen av områdena i konflikt, kommenterar Oscar Ancatripai, talesman för CAM.

De flesta av CAM:s ledare befinner sig i dag bakom lås och bom.

CHILES SOCIALISTISKA PRESIDENT Michelle Bachelet har anklagats för att ignorera mapuchekonflikten. Under en resa till Europa i maj i fjol möttes hon av demonstranter och fick frågor från journalister om de politiska fångarnas situation. Hon svarade att Chile "inte har några politiska fångar och att de fängslade mapucherna gjort sig skyldiga till vanliga brott."

Enligt Felipe Curivil, från organisationen Meli Witran Mapu, säger regeringen emot sig själv.

– Man erkänner inte de politiska fångarna, men man dömer dem med speciella antiterroristlagar som begränsar de anklagades rättigheter, säger han.

– Regeringen säger sig vara progressiv, men på samma gång använder den lagar som den ärvt från Pinochets diktatur.

De flesta mapucher, omkring 600 000 personer, bor i en region i södra Chile. Enligt officiella siffror har de bara tillgång till fem procent av marken i området.

1994 skapades en myndighet som skulle bevaka ursprungsfolkens rättigheter, *La Corporación Nacional de Desarrollo Indígena* (Conadi). Enligt dess chef Wilson Reyes har Conadi sedan år 2000 lämnat tillbaka över 225 000 hektar mark till ursprungsfolken.

– Vi har en lång väg kvar att gå. Men det måste ske med relationer som ger förtroende, konstaterar han.

– Förtroende är basen för arbetet med att få vår ursprungsbefolkning att överleva.

Conadi har gått igenom flera kriser under den korta tid som institutionen har existerat. Den är ständigt ifrågasatt från flera håll och det har påverkat dess legitimitet. Om markutdelningen

Manifestation utanför presidentpalatset La Moneda i Santiago. Demonstranterna kräver att regeringen ska respektera ursprungsfolkens rättigheter.

har mapucher till exempel sagt att det bara är små jordar av dålig kvalitet. Regeringen kontrollerar Conadi. I Chile har ursprungsfolken inget eget parlament. De är i princip utslutna från höga politiska organ, rättsväsendet, försvaret och företagsvärlden.

MAPUCHERNAS KRAV PÅ MARK är kärnan i konflikten och det som komplicerar den mest. Ingen lösning finns i sikte. President Bachelets regering har valt att ge ett visst erkännande åt urbefolkningens krav, men betonar att landets lagar och säkerhet måste respekteras.

Regeringens talesman, Francisco Vidal, gjorde ett uttalande efter Matías Catrileo's död:

– Naturligtvis tycker vi inte om det här klimatet av sammandrabbningar. Därför är det mycket viktigt att betona att Chile är en rättsstat. Människor har all rätt att demonstrera, så länge det sker med fredliga metoder, utan att beröva andra deras rättigheter.

Det verkar som om regeringens inställning har accepterats av chilenerna. Olika undersökningar visar att en stor andel av chilenerna

anser att mapucherna har fått utstå många orättvisor, men majoriteten avvisar ändå deras metoder i konflikten.

En medlem av mapucheorganisationen CAM, som vill vara anonym, konstaterar att regeringen har lyckats ge en bild av att vara rättvis. Den lyckas också förmedla att den är intresserad av att lösa urbefolkningens problem.

Men från omvärlden har Chile under de senaste åren fått kritik för övergrepp mot ursprungsfolkens rättigheter. 2006 presenterade FN:s kommission för mänskliga rättigheter en rapport som fördömde Chiles sätt att använda antiterroristlagar mot mapucherna. Organisationer som Human Rights Watch, Röda korset, Amnesty och FN:s kommitté för barns rättigheter är bekymrade över att Chile förklarar mapucheorganisationer som kriminella. Chile har kritiserats för övervåld och för att inte ta ursprungsfolkens krav på allvar.

José Bengoa är historiker och har skrivit mycket om mapuchefrågan. Han är kritisk mot några av de metoder som mapucheorganisationerna använder, men staten bär huvudansvaret

för konflikten, menar han. Den chilenska staten har valt att använda polisvåld i stället för att satsa på en politisk dialog.

Enligt Bengoa har uttalandet ”vi försvarar rättsstaten” upprepats så många gånger att den inte längre har någon mening.

– Regeringen drar gång på gång diskursen med rättsstaten. Men den förstår inte att man måste förändra rättsstaten eftersom den dömer ursprungsfolken till tystnad. Ursprungsfolken som är en så stor del av Chiles befolkning, konstaterar Bengoa.

Det chilenska samhället fördömer de mapucher som inte vill se sig själva som chilener. De uppfattas, medvetet eller omedvetet, som personer som sviker sitt land.

– De styrande, och jag vågar nog säga hela samhället, accepterar inte deras strävan efter olikhet och deras rätt att styra sig själva.

CATALINA CATRILEO ÄR SYNBART påverkad av mordet på sin bror. Hon har flera gånger krävt att president Michelle Bachelet ska ta ansvar för Matías död. Bachelet har inte kommenterat händelsen offentligt.

– Jag ber presidenten att lyssna. Jag ber henne säga något om mapuchens död, att inte spela dum, att inte vara så cynisk.

Matías Catrileo dödades av en kula avlossad från en polisman's automatvapen. Kulan gick,

enligt en rapport, in genom Matías rygg och punkterade hans vänstra lunga. De mapucher som fanns på plats flyttade kroppen fem kilometer till en plats som de själva kontrollerar. De var rädda att polisen skulle ändra brottsplatsen för att undgå ansvar.

Regeringen och mapucherna förhandlade i tio timmar. Sedan accepterade myndigheterna att representanter från Röda korset och katolska kyrkan gick in och medlade. Myndigheterna ville få kroppen, mapucherna ville ha garantier för att slippa repressalier och en ren rättegång. En militär åklagare, José Pinto Aparicio, fick hand om brottsutredningen. Många blev djupt besvikna över utnämmandet.

– Den militära åklagaren bör avsäga sig fallet. Att använda militärdomstol för civila fall förhindrar i grunden en rättssäker process. Militärdomstolen garanterar straffrihet åt de uniformerade, konstaterade Alejandro Navarro, socialistisk senator.

2002 dödades en annan ung mapuche, Alex Lemún, i södra Chile. Den gången lät José Pinto Aparicio de anklagade poliserna gå fria. ■

Fotnot: ”Sorg i Arauco” anspelar på titeln till en berömd sång, ”Arauco tiene una pena”, av den chilenska folksångaren Violeta Parra, som också skrev ”Jag vill tacka livet”.

Fick igenom vissa krav

Patricia Troncoso avbröt hungerstrejken den 28 januari, 110 dagar efter att den inletts. Efter medling av katolska kyrkan gick regeringen med på vissa av hennes krav på förbättringar av fängelsevillkoren.

Regeringen gick varken med på benådning eller förkortade straff-tider, men accepterade förslaget om permission under helger samt att fångarna ska förflyttas till en annan anstalt. De förbättrade villkoren gäller bara Patricia Troncoso och två andra fångar som deltog i hungerstrejken och som, liksom Troncoso, är dömda till tio års fängelse för terroristbrott.

Regeringen var nöjd med överenskommelsen, och samtidigt som den blev klar passade man på att offentliggöra utnämningen av Rodrigo Egaña Baraona till presidentens kommissionär för ursprungsfolksfrågor. Kommissionärens uppdrag är föra dialog med mapucherna, utvärdera den kommunala och statliga politiken gentemot ursprungsfolken samt arbeta med kongressen för att ursprungsfolken ska erkännas och för att det chilenska samhället ska bli multikulturellt.

Inrättandet av denna nya post har av några medier tolkats som

ett bakslag för myndigheten för ursprungsbefolkningsfrågor, Conadi, som egentligen borde utföra de uppgifter som kommissionären nu ska ta sig an. Den nya posten har också tolkats som en förändring i statens politik gentemot ursprungsfolken. Till-sättandet av kommissionären betyder i alla fall att regeringen har bestämt sig för att ägna större uppmärksamhet åt det som händer, av rädsla för att förlora kontrollen över situationen. Bara några veckor innan hungerstrejken tog slut så vägrade regeringen att förhandla.